

การศึกษาพฤติกรรมสารสนเทศของผู้ใช้ภาพจิตรกรรมฝาผนัง*

Information behaviors of the murals user

สุวรรณี ห้วยหงษ์ทอง กันยารัตน์ เควียเซ็น**

Suwannee Hoaihongthong and Kanyarat Kwiecien

สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ประเทศไทย

Department of Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Khon Kaen University, Thailand

Email: Suwannee.hoi@gmail.com

Received : March 29, 2019

Revised : May 2, 2019

Accepted : May 14, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมสารสนเทศของผู้ใช้ภาพจิตรกรรมฝาผนัง โดยวิเคราะห์ผ่านทฤษฎีพฤติกรรมสารสนเทศ (Information behavior) ของ Wilson ซึ่งประกอบด้วย กำหนดความต้องการสารสนเทศ การแสวงหาสารสนเทศ และการใช้สารสนเทศ ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลหลัก จำนวน ๑๕ คน ผลการวิจัยพบว่า วัตถุประสงค์โดยทั่วไปของการใช้งานภาพจิตรกรรมฝาผนัง คือ ใช้ประกอบการเรียนการสอน การทำวิทยานิพนธ์ ผู้ใช้ส่วนใหญ่เริ่มต้นกำหนดความต้องการสารสนเทศจากการกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษา และสถานที่ที่ต้องการศึกษา และแสวงหาสารสนเทศโดยเริ่มต้นจากการสืบค้นด้วยแหล่งข้อมูลอินเทอร์เน็ต ซึ่งจะนำไปสู่การแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ เช่น หน่วยงาน หรือบุคคล องค์กรประกอบที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบค้นและเครื่องมือช่วยค้นตามธรรมชาติของผู้ใช้ ประกอบด้วย เลขทะเบียน ชื่อวัด เนื้อหาหรือกลุ่มเนื้อหา ยุคสมัย เทคนิคช่าง และสาระสังเขป

คำสำคัญ : ภาพจิตรกรรมฝาผนัง, พฤติกรรมสารสนเทศ, การศึกษาผู้ใช้

* งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกลุ่มวิจัยมนุษยศาสตร์ดิจิทัล ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑

** ผศ.ดร.กันยารัตน์ เควียเซ็น Asst. Prof. Dr. Kanyarat Kwiecien.

Abstract

This study aims to present the results of the search behavior and access to the mural of the user, which consists of determining the information needs. Information seeking and information use. The researcher collected data by interviewing 15 key informants. The results of this study indicated that: 1) The general purpose of mural use was to learning and teaching and Thesis. 2) The most of users start by identifying the information needs of the study subject and the place where they want to study and seek information users starting with the Internet. This will lead to seeking information from other sources such as agencies or individuals. 3) Murals users defend the elements of criteria for seeking and accessing information based on Number of murals, Temple name, Content or group content, Periods, Technician and Abstracts.

Keywords : Murals, Information behaviors, User study

บทนำ

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง (Mural painting) เป็นมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นศิลปะที่เก่าแก่ของชาติไทย ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของจิตรกร ทั้งทางความคิด ความชำนาญ ความประณีต ความสามารถทางเทคนิค และความศรัทธา ซึ่งช่างเขียนจะถ่ายทอดมโนภาพนั้นให้ปรากฏออกมาเป็นภาพเขียน หรือเป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นนามธรรมให้ชัดเจนออกมาเป็นรูปธรรม^๑ เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างหนึ่ง เนื่องจากองค์ประกอบของภาพจิตรกรรมฝาผนังสะท้อนเรื่องราวคติชน ความเชื่อ พุทธศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนเหตุการณ์สำคัญในอดีต^๒ อีกทั้งยังมีวิธีการสื่อสารที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นอันควรศึกษาและเผยแพร่ให้เป็นที่ประจักษ์ก่อนจะสูญหายไป^๓

ภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นทรัพยากรสารสนเทศ ที่มีคุณลักษณะแตกต่างจากทรัพยากรสารสนเทศโดยทั่วไป เนื่องจากไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ การจัดเก็บให้อยู่ในรูปดิจิทัล จะเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วย

^๑ วรณิภา ณ สงขลา, การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๒๘). หน้า ๕๖.

^๒ นฤนาถ ไกรนรา, “การสื่อสารแนวคิดการกีฬาผ่านภาพการละเล่นในงานจิตรกรรมฝาผนังไทย”, วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕): ๙๗ – ๑๑๐.

^๓ บุรินทร์ เปล่งดีสกุล, “พัฒนานาการของจิตรกรรมฝาผนังอีสาน กรณีศึกษา จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด”. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, (๒๕๕๔).

ให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้สะดวก และเป็นการอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังให้คงอยู่ในอีกรูปแบบหนึ่ง^๔ จากการศึกษาแนวทางการจัดการภาพจิตรกรรมฝาผนัง พบว่า รัฐบาลมีนโยบายที่จะพัฒนาระบบฐานข้อมูลทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมสู่ระบบดิจิทัล เพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๕ ซึ่งในต่างประเทศให้ความสำคัญกับการจัดการภาพจิตรกรรมฝาผนัง รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมอื่นๆ โดยมีนโยบายการแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล เพื่อการอนุรักษ์และสงวนรักษา และให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยมีการดำเนินการให้เห็นเป็นรูปธรรมหลายโครงการ เช่น โครงการจัดเก็บมรดกทางวัฒนธรรม (The Europeana Project) ที่ดำเนินการโดยสหภาพยุโรป (European Union -EU) เป็นตัวอย่างโครงการที่มีระบบบริการข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรม โดยนำเสนอข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรมยุโรป ให้สามารถเข้าถึงได้ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้^๖ จากการศึกษาพบว่า มีกลุ่มผู้ใช้งานภาพจิตรกรรมฝาผนัง ทั้งที่ใช้งานเพื่อการทำงาน ในแง่ของการศึกษาทางประวัติศาสตร์โบราณคดีของนักโบราณคดี การเรียนการสอนของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยในสายวิชาการที่เกี่ยวข้อง หรือเพื่อการทำวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาดังนั้น หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องและผู้ให้บริการสารสนเทศควรทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมสารสนเทศ (Information behavior) ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งสารสนเทศหรือช่องทางการรับสารสนเทศใดๆ อันประกอบไปด้วย ความต้องการสารสนเทศ การแสวงหาสารสนเทศ และการใช้สารสนเทศ^๗ ซึ่งการทำความเข้าใจดังกล่าว จะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรสารสนเทศที่เหมาะสมตรงตามความต้องการของผู้ใช้

บทความนี้ มุ่งนำเสนอผลการศึกษาพฤติกรรมการสืบค้นและการเข้าถึงภาพจิตรกรรมฝาผนังของผู้ใช้งาน โดยศึกษาวัตถุประสงค์ของผู้ใช้ พฤติกรรมการสืบค้น ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อเครื่องมือช่วยค้นข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งจะนำไปสู่การหาแนวทางพัฒนาเครื่องมือการจัดการภาพจิตรกรรมฝาผนังในรูปแบบดิจิทัลที่เหมาะสมกับผู้ใช้ได้ต่อไปในอนาคต

^๔ Kando, N., & Adachi, J., "Cultural Heritage Online: Information Access across Heterogeneous Cultural Heritage in Japan". [online], Available : <http://www.kc.tsukuba.ac.jp/dlkc/e-proceedings/papers/dlkc04pp136.pdf>. [20 February 2017]

^๕ กระทรวงวัฒนธรรม, "กรอบแนวทางและแนวนโยบายการจัดทำงบประมาณรายจ่าย ประจำปี ๒๕๕๙ ของกระทรวงวัฒนธรรม". [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.m-culture.go.th/ewtadmin/ewt/plan/files/792/29.pdf> [๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐]

^๖ Purday, J., "Think culture: Europeana.eu from concept to construction". [Online], Available: <http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/10.1108/02640470911004039>. [9 February 2017]

^๗ Wilson, T.D., "Human information behavior", *Information Science Research*. 3, 2, (2000), 49-56.

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาความต้องการในการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังของผู้ใช้
๒. เพื่อทราบรายการคุณลักษณะของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบค้นตามทฤษฎีของผู้ใช้ข้อมูล

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interviewing) ผู้ใช้ข้อมูลหลักจำนวน ๑๕ คน จากนักวิจัย นักวิชาการ นักศึกษา ที่มีประสบการณ์การใช้งานภาพจิตรกรรมฝาผนังในการทำงาน ในการศึกษา หรือใช้ตามความสนใจของตนเอง ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ใช้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการบอกต่อ (Snowball sampling) โดยเริ่มต้นจากการเลือกผู้ใช้ข้อมูลจากประวัติและผลงานที่เกี่ยวข้องกับจารึกมา ๑ คน จากนั้นจึงขอให้ผู้ใช้ข้อมูลคนแรกแนะนำผู้ใช้ข้อมูลคนต่อไป ทำเช่นนี้ไปจนกระทั่งได้ข้อมูลบรรลุถึงจุดอิ่มตัว (Saturation) เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviewing) ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและบรรยายเชิงคุณภาพ (Qualitative description) ซึ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะกำหนดรหัสแทนตัวผู้ใช้ข้อมูลหลักด้วยรหัส U1 – U15

ผลการวิจัย

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์โดยการจัดกลุ่ม สรุปตีความเชิงคุณภาพและนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาประกอบตารางตามความเหมาะสม ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้ข้อมูล ส่วนที่ ๒ พฤติกรรมการสืบค้น การเข้าถึงข้อมูล ปัญหาและอุปสรรคในการสืบค้น ส่วนที่ ๓ ความต้องการต่อผลการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูล ผลการวิจัยเป็นดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้านี้มีผู้ใช้ข้อมูลทั้งหมดจำนวน ๑๕ คน โดยมีอายุระหว่าง ๒๐ – ๓๐ ปี จำนวน ๔ คน อายุระหว่าง ๓๐ – ๔๐ ปี จำนวน ๖ คน อายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี จำนวน ๒ คน และอายุระหว่าง ๕๑ – ๖๐ ปี จำนวน ๓ คน วุฒิการศึกษาของผู้ใช้ข้อมูล ประกอบด้วย ระดับปริญญาโท จำนวน ๗ คน และระดับปริญญาตรี จำนวน ๘ คน สาขาวิชาที่ใช้ข้อมูลจบการศึกษา แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มคือ ๑) กลุ่มภาษาและวรรณคดีได้แก่ ไทยคดีศึกษาจำนวน ๓ คน ๒) กลุ่มโบราณคดีได้แก่ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ๒ คนและ ๓) กลุ่มศิลปกรรม ได้แก่ ออกแบบประยุกต์ศิลป์ วิจัยศิลปะศิลปะไทย และวัฒนธรรม จำนวน ๑๐ คน

ส่วนที่ ๒ พฤติกรรมการสืบค้น เข้าถึงและปัญหาและอุปสรรคในการสืบค้น

การศึกษาพฤติกรรมการสืบค้น เข้าถึงและปัญหาและอุปสรรคในการสืบค้นภาพจิตรกรรมฝาผนังของผู้ใช้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูล ในประเด็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การใช้ข้อมูล ความถี่ในการใช้ข้อมูล ประสบการณ์การสืบค้น และปัญหาและอุปสรรคในการสืบค้นผลการวิจัยมีดังนี้

๑. วัตถุประสงค์ของการใช้ข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ผู้ใช้ข้อมูลทุกคนเป็นผู้มีประสบการณ์ในการใช้ข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งสิ้น เนื่องจากเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการคัดเลือกผู้ใช้ข้อมูลหลักจะต้องเป็นผู้ใช้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังเพื่อที่จะสามารถตอบคำถามในประเด็นประสบการณ์การใช้ข้อมูลได้ และจากการสัมภาษณ์สามารถแบ่งกลุ่มวัตถุประสงค์ในการใช้ข้อมูลได้ ๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มที่เคยใช้เพื่อการศึกษา ได้แก่ ทำวิทยานิพนธ์ การศึกษาในรายวิชา ๒) กลุ่มที่ใช้เพื่อการทำงาน ได้แก่ ใช้ข้อมูลเพื่อการสอน การทำวิจัย ซึ่งปัจจุบันผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่ยังคงมีความเกี่ยวข้องกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง ได้แก่ อาชีพเป็นอาจารย์ในสาขาวิชาศิลปกรรม นักวิชาการช่างศิลป์ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในกลุ่มงานพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

๒. ความถี่ของการใช้งานภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ด้านความถี่ของการใช้ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า ผู้ใช้ข้อมูลแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มตามความถี่ของการใช้ข้อมูล คือ ๑) กลุ่มที่ยังคงใช้ข้อมูลเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังอยู่เป็นระยะ ตามประเด็นที่สนใจหรือตามประเด็นที่ต้องใช้ในการทำงานในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์ใช้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังต่อเนื่องมาจากการใช้ข้อมูลเพื่อการศึกษาในสมัยเรียนจนกระทั่งจบการศึกษาและทำงานในปัจจุบัน เมื่อผู้ใช้กลุ่มนี้มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูล เช่น เพื่อเตรียมการสอน เพื่อการทำวิจัย ผู้ใช้จะเข้าถึงข้อมูลความถี่เฉลี่ยอยู่ที่มากกว่า ๓ วันต่อสัปดาห์ (U1 – U6) และ ๒) กลุ่มที่ใช้ข้อมูลเฉพาะช่วงที่ทำวิจัยเท่านั้น ซึ่งในช่วงเวลาที่ทำวิจัย ผู้ใช้ข้อมูลกลุ่มนี้จะมีการแสวงหาข้อมูลและเข้าถึงข้อมูลอยู่เสมอ โดยความถี่เฉลี่ยอยู่ที่มากกว่า ๕ วันต่อสัปดาห์ (U7 – U15)

๓. ประสบการณ์เกี่ยวกับการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการสืบค้นข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังตามประสบการณ์จริง จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์และจัดกลุ่มตามแนวคิดพฤติกรรมสารสนเทศของ Wilson (2000) ซึ่งสามารถสรุปพฤติกรรมการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังของผู้ใช้ข้อมูลได้ดังนี้

๑. ความต้องการสารสนเทศ (Information need)

สามารถสรุปพฤติกรรมความต้องการสารสนเทศของผู้ใช้ได้ ดังนี้

๑) การกำหนดความต้องการ

ผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่กล่าวตรงกันว่า ความต้องการสารสนเทศนั้น เกิดขึ้นจากงาน หมายถึง เมื่อได้รับมอบหมายงาน หรือเมื่อมีความจำเป็นจะต้องหาข้อมูลเพื่อนำมาใช้ไม่ว่าจะเพื่อประกอบการเรียนการสอน ทำวิจัย การทำวิทยานิพนธ์ หรือค้นหาตามความสนใจส่วนตัว จะเกิดพฤติกรรมสารสนเทศขึ้น และเมื่อเกิดความต้องการ ผู้ใช้จึงต้องแสวงหาสารสนเทศ โดยใช้ระบบหรือบริการสารสนเทศต่างๆ โดยการกำหนดขอบเขตความต้องการของผู้ใช้นั้นมักจะถูกกำหนดด้วยสถานที่ตั้งของภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรือวัดเป็นหลัก เนื่องจากชื่อวัดเป็นจุดเข้าถึงที่สำคัญของการสืบค้น จากการสัมภาษณ์นายช่างศิลปกรรม อารุโส ได้อธิบายว่า “ตอนแรกคือรู้หัวข้อที่จะศึกษาก่อน รู้แล้วมันก็จะตามมาด้วยศึกษาของที่ไหนละ เราก็มักจะต้องค้นหาตัวอย่างภาพ ตัวอย่างข้อมูล เพื่อเป็นพื้นฐานของการจะไปศึกษาเรื่องนั้นๆ เป็นเบสิค อยู่แล้ว พอรู้ว่าจะทำเรื่องนี้ แหล่งสำคัญๆ เลย คือ ห้องสมุดไปดูสิว่ามีหนังสือหรือมีงานของใครที่เขาไปศึกษาไปสำรวจมาแล้วบ้าง แล้วก็ค้นจากเว็บไซต์ต่างๆ มันก็จะได้ภาพที่ติดมากขึ้น” (U2) เช่นเดียวกับการสัมภาษณ์นักวิชาการการศึกษาที่อธิบายการกำหนดความต้องการสารสนเทศว่า “เบื้องต้นเลยของการจะศึกษา คือ ต้องรู้ก่อนว่าอยากศึกษาภาพของที่ไหน ศึกษาในประเด็นอะไร อย่างของผมคือจะศึกษาอิทธิพลของจิตรกรรมไทยภาคกลางที่มีในจิตรกรรมฝาผนังอีสาน ข้อมูลที่ต้องการเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังมันมีทั้งของภาคกลาง ทั้งของอีสานเลยที่ต้องศึกษา” (U4)

๒) การกำหนดแหล่งที่คาดว่าจะมีข้อมูล

เมื่อผู้ใช้กำหนดแหล่งข้อมูลที่ต้องการศึกษา หรือได้หัวข้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดใดแล้ว จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลทั้งหมด พบว่า แหล่งข้อมูลอันดับแรกที่ใช้ข้อมูลจะสืบค้น คือ ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยหรือห้องสมุดหน่วยงานที่ตนเองสังกัด โดยใช้สืบค้นหาเอกสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง และแหล่งข้อมูลที่ใช้กำหนดเป็นแหล่งที่คาดว่าจะมีข้อมูลรองลงมา คือ อินเทอร์เน็ต ผู้ใช้จะใช้ Search Engine ในการสืบค้นหาแหล่งข้อมูลอื่นๆ ที่คาดว่าจะมีข้อมูลที่ต้องการ และแหล่งข้อมูลอีกแหล่งหนึ่งที่ผู้ใช้ข้อมูลต้องการนอกจากนี้คือ แหล่งข้อมูลบุคคล เป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้ใช้มองว่ามีความสำคัญ และช่วยให้ผู้ใช้ได้รับข้อมูลที่ต้องการ เช่น การไปพบอาจารย์หรือผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์การศึกษาภาพจิตรกรรมฝาผนัง การสอบถามจากศิลปิน ผู้วาดภาพจิตรกรรม เป็นต้น

๒. การแสวงหาสารสนเทศ (Information-seeking behavior)

๑) การกำหนดขอบเขตการค้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลทั้งหมด พบว่า การแสวงหาสารสนเทศของผู้ใช้ สิ่งที่ใช้ข้อมูลกำหนดขึ้นในเบื้องต้น คือ การกำหนดประเด็นที่จะศึกษาและสถานที่ของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่จะศึกษาก่อนเป็นอันดับแรก จากการสัมภาษณ์นักศึกษาศิลปกรรมได้อธิบายถึงการกำหนดขอบเขตการค้นข้อมูลว่า “ตอนแรกคือได้ประเด็นมาก่อนจากที่ปรึกษา เป็นเรื่องการอนุรักษ์กับกิจกรรมชุมชน ประมาณนั้น ก็กำหนดขอบเขตที่จะศึกษาที่จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งสมัยนั้นพี่หาข้อมูลยากมาก แนนอนว่าเบื้องต้นคืออินเทอร์เน็ต ภูเกิล หาข้อมูลเบื้องต้นก่อนว่ามีที่ไหนบ้าง เราจะเดินทางไปยังไง ส่วนใหญ่ที่ทำงานเกี่ยวกับจิตรกรรมจะไม่ค่อยได้ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตหรอก ต้องลงพื้นที่ไปดู ไปสอบถาม ข้อมูลจากการสืบค้นน้อยมาก แม้กระทั่งข้อมูลที่อยู่ในวิทยานิพนธ์ก็ยังมีน้อย ไม่ค่อยมีคนทำ ถึงมีก็ของที่อื่น ซึ่งเราจะเอาฉบับเต็มมาใช้งานลำบากมาก” (U15) ดังนั้น การกำหนดขอบเขตการค้นของผู้ใช้ข้อมูล จะมาจากการกำหนดสถานที่ที่ต้องการศึกษาก่อน จากนั้นจึงเกิดกระบวนการการสืบค้นขึ้น ซึ่งจากการสัมภาษณ์ถึงประเด็นการกำหนดขอบเขตการสืบค้นและการกำหนดคำค้น พบว่า ผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้ชื่อวัดเป็นจุดเข้าถึงหลักในการสืบค้น เช่น การค้นหาภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดไชยศรี ก็ค้นด้วยคำว่า จิตรกรรมวัดไชยศรี ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดไชยศรี หรือวัดไชยศรี เป็นต้น

๒) เครื่องมือช่วยค้น

การใช้เครื่องมือช่วยค้นของผู้ใช้ข้อมูล พบว่า ผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการแสวงหาสารสนเทศโดยใช้เครื่องมือช่วยค้นที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑) การสืบค้นจาก Search Engine และ ๒) สืบค้นจาก OPAC ของมหาวิทยาลัยที่ตนเองศึกษาอยู่ ซึ่งวิธีการค้นข้อมูลที่ใช้ข้อมูลใช้ค้นไม่ได้มีความซับซ้อนมากนัก ซึ่งผู้ใช้ข้อมูลให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการสืบค้นที่ตรงกันเกือบทุกท่าน คือ ผู้ใช้ข้อมูลจะค้นข้อมูลด้วยคำค้น เช่น คำสำคัญ ชื่อวัด ลักษณะจิตรกรรม เนื้อหาของภาพจิตรกรรม เป็นต้น จากนั้นก็เลือกอ่านหน้าที่คิดว่ามีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการ พิจารณาเลือกข้อมูลที่ตรงตามความต้องการมากที่สุด ตามที่นักศึกษาศิลปกรรมท่านหนึ่งอธิบายว่า “ก็ค้นจาก Google แล้วก็เลือกเว็บที่คิดว่ามีข้อมูลที่ต้องการ เว็บกรมศิลปากร ข้อมูลของมหาวิทยาลัย บางทีก็มีเหมือนกันเขาก็นำเสนอภาพ ข้อมูลที่เป็นสาระสังเขปนิดหน่อย เป็นแพทเทิลที่น่าจะคัดลอกกันมา ไม่ได้ละเอียดเท่าที่เราอยากได้” (U13) เช่นเดียวกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการช่างศิลป์ที่อธิบายถึงประสบการณ์การใช้เครื่องมือช่วยค้นโดยใช้วิธีการค้นหาจาก OPAC ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยว่า “จะค้นที่ระบบ OPAC ก็ค้นไปตามเรื่อง คำสำคัญ ชื่อเรื่อง ชื่อวัด อะไรที่เราคิดว่าน่าจะเจอข้อมูลที่เรายากได้ เราก็ค้นไป พอค้นเสร็จก็ไปดูที่ขึ้น ซึ่งบอกตรงๆ ว่า เป็นเรื่องยากมากสำหรับสายที่ไม่ได้ยุ่งกับข้อมูลหรือต้องเข้าห้องสมุดบ่อยๆ มันหาอะไรไม่เจอ พอเจอ

ก็ต้องมาดูมาวิเคราะห์ว่าใช้ได้หรือเปล่าอีก และที่สำคัญคือ ค้นจากหนังสือได้ข้อมูลที่เป็นตัวหนังสือ มากกว่าภาพ บางครั้งที่เราต้องการคือภาพ ที่มีตัวหนังสือเป็นส่วนประกอบซะมากกว่า” (U7)

๓. การใช้สารสนเทศ (Information use)

จากการสัมภาษณ์ในประเด็นการนำสารสนเทศไปใช้ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ๒ ประเด็น ดังนี้

๑) รูปแบบของข้อมูลที่ต้องการ

รูปแบบของข้อมูลที่ต้องการ พบว่า ผู้ใช้ข้อมูลต้องการไฟล์ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีความละเอียด และต้องการข้อมูลอธิบายภาพทั้งในแง่ของศิลปะและเนื้อหาที่ต้องการสื่อความหมายของภาพ เช่น เนื้อหาที่ปรากฏในภาพ สถานที่ตั้งของภาพ รูปแบบศิลปะ ยุคสมัยที่สร้างของจิตรกรรม ผู้วาด เป็นต้น

๒) วิธีการนำข้อมูลที่ได้นั้นไปใช้

วิธีการนำข้อมูลนั้นไปใช้ พบว่า ผู้ใช้ข้อมูลจะได้ผลจากการแสวงหาสารสนเทศ ๒ รูปแบบ คือ

- รูปแบบเอกสารฉบับพิมพ์ เช่น วิทยานิพนธ์ วารสาร หนังสือ เป็นต้น เมื่อผู้ใช้ข้อมูลพบข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ต้องการหากสารสนเทศนั้นอยู่ในรูปของเอกสารฉบับพิมพ์ก็จะทำการถ่ายสำเนาเพื่อนำไปใช้งาน ซึ่งวิธีการนี้ จะพบปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของเอกสารที่ได้ ภาพที่ทำสำเนาออกมาไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงรายละเอียดของภาพได้ เนื่องจากเครื่องพิมพ์คุณภาพไม่เพียงพอ

- รูปแบบไฟล์อิเล็กทรอนิกส์จะทำการบันทึกไฟล์เอกสารนั้นลงสู่คอมพิวเตอร์ของตนเอง หากอยู่ในรูปของภาพที่เป็นไฟล์ดิจิทัลก็จะทำการบันทึกไฟล์ภาพนั้นลงสู่คอมพิวเตอร์ของตนเองเพื่อเก็บไว้ใช้งานต่อไป ซึ่งวิธีการนี้ ทำให้ผู้ใช้ข้อมูลได้ภาพที่เสมือนมาจากต้นฉบับ

ตารางที่ ๑ สรุปพฤติกรรมสารสนเทศของผู้ใช้ข้อมูล

ความต้องการสารสนเทศ (Information need)	
วัตถุประสงค์ในการใช้	ใช้เพื่อประกอบการเรียนในรายวิชาหรือการทำวิทยานิพนธ์
	ใช้เพื่อประกอบการทำงานวิจัยหรือประกอบการสอน
การกำหนดความต้องการ	กำหนดจากพื้นที่ที่ต้องการศึกษา คือ ชื่อวัดเป็นหลัก
การกำหนดแหล่งข้อมูล	แหล่งข้อมูลห้องสมุด
	แหล่งข้อมูลอินเทอร์เน็ต
	แหล่งข้อมูลบุคคล
การแสวงหาสารสนเทศ (Information-seeking behavior)	
การกำหนดขอบเขตการค้น	ค้นจากชื่อวัดเป็นหลัก
เครื่องมือช่วยค้น	ใช้ Search Engine
	ใช้ OPAC ค้นหาหนังสือในห้องสมุด

การใช้สารสนเทศ (Information use)	
การคัดเลือก	ข้อมูลครบถ้วนตรงตามความต้องการ
	ความละเอียดของภาพมีความชัดเจน
การนำไปใช้	ถ่ายเอกสารหรือสแกน
	บันทึกไฟล์

๔. ปัญหาและอุปสรรคในการสืบค้น

ปัญหาและอุปสรรคในการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังผู้ใช้ข้อมูลมีดังนี้

๑) ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใดแสดงความชัดเจนในการเป็นผู้ใช้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรือมีระบบฐานข้อมูลที่สามารถสืบค้นได้ ที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ทำให้การสืบค้นข้อมูลของผู้ใช้ข้อมูลแต่ละท่าน เริ่มต้นจากการสืบค้นจาก Search Engine จากนั้นจึงเชื่อมโยงไปยังแหล่งข้อมูลที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ตนเองค้นหา เช่น เว็บไซต์ของหน่วยงานของรัฐ ฐานข้อมูลศิลปวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัยต่างๆ เป็นต้น

๒) ข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นมักจะไม่ครอบคลุมข้อมูลที่ใช้ข้อมูลต้องการ เช่น หากค้นข้อมูลเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังวัดไชยศรี จากเว็บไซต์ของกรมศิลปากร ข้อมูลที่ปรากฏจะมีเพียงสถานที่ตั้งประวัติโดยสังเขป และลักษณะรูปแบบศิลปกรรม ภาพประกอบ ซึ่งไม่ได้มีการอธิบายเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง

๓) ข้อมูลไม่สามารถเข้าใช้งานได้ เนื่องจากจำกัดสิทธิ์ในการเข้าถึงข้อมูล

๔) ข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้โดยทั่วไปจากการสืบค้น ไม่ได้มาจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

ส่วนที่ ๓ ความต้องการต่อการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูล

๑. ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง

๑) เลขทะเบียน

ผู้ใช้ข้อมูลที่ให้ข้อคิดเห็นที่ตรงกันว่า ปัจจุบันข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง ไม่มีแหล่งข้อมูลที่จัดเก็บชัดเจนหรือเป็นหน่วยงานที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าหากต้องการข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังจะต้องติดต่อที่หน่วยงานใด หรือจะต้องเข้าใช้งานข้อมูลที่ระบบฐานข้อมูลใด เป็นเรื่องยากและเป็นความท้าทายของผู้ที่ทำการศึกษารวบรวมเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง ที่ต้องหาข้อมูลจากหลายๆ แหล่ง ตามคำสัมภาษณ์จากอาจารย์มหาวิทยาลัยท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า “สมัยทำวิจัยหาข้อมูลยากมาก แทบไม่ได้ใช้ฐานข้อมูลอะไรเลย ใช้วิธีการไปหาอาจารย์ แล้วก็ไปหาคนในพื้นที่ ถามข้อมูลจากเขา เพราะไม่มีฐานข้อมูลหรือหน่วยงานที่ทำเป็นข้อมูลกลางไว้เผยแพร่” (U5) โดยนักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการพิเศษซึ่งเป็นผู้ใช้ข้อมูลอีกท่านหนึ่งที่เป็นผู้ที่อยู่ในหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนภาพจิตรกรรมฝาผนังและ

ได้ใช้งานข้อมูลเหล่านั้น กล่าวว่า “ข้อมูลที่สำคัญอันดับแรกที่เราต้องทำคือเลขทะเบียน เราจะลงเลขทะเบียน เป็นการรันลำดับของสถานที่แต่ละที่ที่เราไปเก็บข้อมูล เพื่อให้มันเป็นเหมือนเลขประจำตัว พอเราเก็บข้อมูลนานๆ ไป ข้อมูลมันก็จะมีย่อซ้ำอะไรซ้ำ แต่เลขทะเบียนนี้แหละที่มันจะไม่ซ้ำ ซึ่งชื่อวัดสถานที่มันก็มีแห่งเดียว ที่เดียวทำไมเราไม่ให้เลขประจำตัวเค้าไป จัดการ จัดระบบให้เป็นเรื่องเป็นราว เพื่อให้ง่ายต่อการใช้งานข้อมูล หรือเพื่ออะไรก็ตามแต่ การมีเลขทะเบียนมันมีประโยชน์มาก” (U1)

ซึ่งจากการสัมภาษณ์ถึงประเด็นการใช้ข้อมูลดังกล่าว ทำให้ทราบถึงประเด็นที่น่าสนใจคือ มีผู้ใช้ข้อมูลหลายท่านให้สัมภาษณ์ว่า ข้อมูลเข้าถึงยาก ไม่มีแหล่งจัดเก็บที่เป็นระบบ ไม่มีระบบฐานข้อมูลให้ใช้งานได้โดยทั่วไปซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลท่านหนึ่งที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ทำให้ทราบว่าในปัจจุบันมีการเก็บข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพียงแต่ไม่ได้มีการทำเป็นฐานข้อมูลออนไลน์ให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้เท่านั้น จากการสัมภาษณ์นักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการพิเศษ ได้อธิบายว่า “การขึ้นทะเบียนโบราณสถานแต่ละแห่งจะต้องมีการลงพื้นที่เพื่อศึกษาวิจัยก่อนการขึ้นทะเบียนวัดถุนั้นหรือสถานที่นั้น ซึ่งข้อมูลเราก็จะมีการจัดเก็บไว้ทั้งในรูปของเอกสารและจัดเก็บไว้ในฐานข้อมูลซึ่งปัจจุบันเราไม่ได้มีการเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปเข้าใช้งานได้ เป็นฐานข้อมูลที่ใช้กันภายในของหน่วยงานเท่านั้น” (U1) ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เพิ่มเติมในประเด็นดังกล่าว และได้สรุปเขตข้อมูลที่มีการลงรายการข้อมูลในระบบฐานข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังของหน่วยงานของรัฐแห่งหนึ่ง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒ ตารางแสดงตัวอย่างเขตข้อมูลที่มีการลงรายการข้อมูลในระบบฐานข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง

ลำดับ	ชื่อเขตข้อมูล	ลักษณะข้อมูลที่ต้องบันทึก
๑	ลำดับ	เลขทะเบียน
๒	สถานที่	เขตพื้นที่รับผิดชอบ ประกอบด้วย เขต และชื่อวัด
๓	ชื่องาน/ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
๔	ที่ตั้ง	ที่ตั้งอาคารจิตรกรรม เช่น อุโบสถ วิหาร
๕	สถานภาพของวัด	สถานภาพของวัด เช่น - วัดร้าง (วัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัย) - วัดไม่ร้าง (วัดที่ได้รับวิสุงคามสีมา เป็นวัดที่สมบูรณสามารถประกอบพิธีบรรพชาอุปสมบทหรือรับกฐินได้) - สำนักสงฆ์ (วัดที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา)

๖	การขึ้นทะเบียน	ข้อมูลการขึ้นทะเบียน
๗	ผู้ครอบครอง	กรณีที่เป็นวัดไม่ร้าง ให้ระบุชื่อวัด กรณีที่เป็นวัดร้าง ให้ระบุชื่ออบต. กรณีที่เป็นสำนักสงฆ์ ให้ระบุชื่อสำนักสงฆ์ จะไม่ระบุชื่อคน ชื่อเจ้าอาวาส เนื่องจากมิใช่ทรัพย์สินส่วนตัว แต่เป็น ศาสนสมบัติกลาง
๘	เรื่อง	เรื่องที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง
๙	ลวดลาย	ลวดลายที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง
๑๐	ยุคสมัย	ระบุเป็นยุคสมัยตามประวัติศาสตร์ ในกรณีที่สามารถระบุ พ.ศ. ได้ ให้ระบุเป็น พ.ศ.
๑๑	จิตรกร	ชื่อจิตรกรผู้เขียนภาพ
๑๒	เทคนิคช่าง	คำอธิบายเทคนิคการเขียนภาพ
๑๓	รูปแบบ	คำอธิบายรูปแบบงานศิลปะ
๑๔	ปีที่อนุรักษ์	ระบุข้อมูลวันเดือนปีที่มีการอนุรักษ์
๑๕	วันเดือนปีที่บ้านทึก ข้อมูล	ระบุวันเดือนปีที่ตั้งพื้นที่เพื่อบันทึกข้อมูลต่างๆ
๑๖	หมายเหตุ	บันทึกข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม เช่น การเดินทาง
๑๗	เอกสารอ้างอิง	ระบุรายการเอกสารอ้างอิงต่างๆ ที่ใช้ประกอบการศึกษาข้อมูล

๒) ชื่อวัด

ผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้ชื่อวัดในการค้นข้อมูล เนื่องจากชื่อวัดเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ผู้ใช้ข้อมูลจะนำมาค้นหาข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังได้ด้วยเหตุที่ว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังของไทยโดยทั่วไปจะถูกเขียนในอุโบสถ และไม่ได้มีชื่อเรียกเฉพาะที่แตกต่างกันไปในแต่ละวัดโดยไม่ซ้ำกัน แต่สิ่งที่ระบุตัวตนให้ผู้ใช้ข้อมูลสามารถค้นหาข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ต้องการได้พบคือ ชื่อวัด จากการสัมภาษณ์นักวิชาการ การศึกษาได้อธิบายว่า “ส่วนใหญ่เวลาต้องค้นข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง ก็ใช้ชื่อวัดนี้แหละ รู้หรือไม่รู้อะไร อย่างน้อยต้องรู้ชื่อวัด ว่าภาพที่อยากจะศึกษาอยากจะค้นอยากได้ข้อมูลอยู่ที่วัดไหน เพราะฉะนั้น ถ้าจะมีการทำฐานข้อมูลหรืออะไรก็แล้วแต่หรือเครื่องมือที่จะช่วยค้น ก็ต้องระบุชื่อวัดเป็นข้อมูลพื้นฐาน” (U4) เช่นเดียวกับนักศึกษาศิลปกรรมที่ให้ข้อมูลว่า “การทำงานการวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมโดยทั่วไป เราต้องการข้อมูลพื้นฐานเพื่อการไปดูของจริง เพื่อรู้ว่าจะงานชิ้นนั้นอยู่ที่ไหน แล้วก็ไปศึกษา ไปวิจัย แต่ก่อนจะไปเนี่ย เราต้องรู้อะไรบ้าง ซึ่งข้อมูลมันหาค่อนข้างยากนะ ในขั้นตอนแรกคือ

การหาทางไปวัดเนีย ก็ยากแล้ว ยิ่งถ้าเป็นวัดที่ไม่ได้มีการขึ้นทะเบียนหรือไม่ได้มีใครศึกษาค้นคว้าไว้ก่อน อย่างว่าแต่ข้อมูลเกี่ยวกับภาพเลย ข้อมูลเกี่ยวกับการจะเดินทางไปยังไงยังหาได้น้อยเลย” (U12)

๓) เนื้อหาหรือกลุ่มเนื้อหา

จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง ยังไม่มีการจัดหมวดหมู่เนื้อหาหรือแบ่งกลุ่มเนื้อหาของภาพหรือให้หัวเรื่องใดๆ ให้กับภาพจิตรกรรมฝาผนัง โดยให้เหตุผลว่า ภาพจิตรกรรมฝาผนังนั้นมีเนื้อหาไม่มาก และเรื่องที่น่าสนใจส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเดียวกันอย่างไรก็ดี ในแง่ของผู้ใช้ข้อมูลเพื่อการศึกษาหลายท่านให้ข้อมูลตรงกันว่า การจัดหมวดหมู่เนื้อหาให้กับภาพจิตรกรรมฝาผนังจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ใช้ข้อมูลคือ “สมัยเรียนคือเวลาค้นข้อมูลมันกว้างมาก เราค้นตั้งแต่ไม่รู้เทคนิควิธีการค้น เพราะไม่ได้เรียน ไม่ใช่ทางคณิต เราก็ค้นด้วยคำสำคัญ ไล่ไปเลยภาพจิตรกรรมฝาผนัง ยังไม่ได้ก็ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดนั้นวัดนี้ไล่ชื่อวัดไป ตัวอย่างภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพุทธประวัติ มันก็ออกมาหมด ซึ่งทุกที่มันแทบจะเป็นภาพพุทธประวัติแทรกอยู่ทั้งหมด ถ้ามีเรื่องของการจัดกลุ่มเนื้อหา มาช่วยมันอาจจะง่ายขึ้น อาจจะได้ข้อมูลที่เคลงแล้วตรงขึ้น” (U12)

๔) ยุคสมัย

ผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าข้อมูลเกี่ยวกับยุคสมัยของภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นสิ่งที่สำคัญ แม้ไม่สามารถระบุชัดเจนเป็นปีพุทธศักราช หรือไม่มีการจารึกลงบนภาพวาดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ก็ควรจะมีการสันนิษฐานเป็นยุคสมัยหรือราวพุทธศตวรรษ โดยนายช่างศิลปกรรมอาวุโสได้อธิบายหลักการสันนิษฐานอายุของภาพจิตรกรรมฝาผนังเมื่อจะมีการขึ้นทะเบียนเอาไว้ว่า “ภาพส่วนใหญ่ไม่ได้มีการจารึกข้อความปีที่สร้างไว้หรอก เราจะรู้ได้จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ เกี่ยวกับการก่อสร้างวัด ถ้ารู้ปีที่ก่อสร้างวัดรู้ปีที่ก่อสร้างสิม การระบุปีที่วาดก็จะง่ายขึ้นไปอีก เพราะสิมต้องสร้างเสร็จก่อนถึงจะวาดภาพได้อยู่แล้ว แต่จะระบุได้ถึงปี พ.ศ. ที่ชัดเจนลงไปเลยก็ต้องอาศัยหลายปัจจัย เรื่องของเนื้อหาในภาพ การใช้สีต่างๆ สภาพความเก่าแก่ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เอามาพิจารณา” (U2)

๕) เทคนิคช่าง

เทคนิคช่างเป็นวิธีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ที่ว่าด้วยเรื่องของเส้น สี และเทคนิคพิเศษอื่นๆ ความต้องการใช้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังของผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับเทคนิคช่างต่างๆ ซึ่งการสืบค้นข้อมูลที่สามารถระบุได้ว่า ภาพนั้นสร้างด้วยเทคนิควิธีการอย่างไร จะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้ข้อมูลอย่างมาก จากการสัมภาษณ์อาจารย์มหาวิทยาลัยได้ให้ข้อมูลว่า “บางครั้งเราต้องการข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นภาพของช่างพื้นบ้านเท่านั้น หรือต้องการเฉพาะที่เขียนด้วยสีธรรมชาติเท่านั้น ถ้าจะมีเครื่องมือช่วยค้นหรืออะไรก็แล้วแต่ที่มาช่วยในการค้นหาให้ได้ข้อมูลที่เฉพาะลงไป มันก็ควรจะบอกได้ไปถึงวิธีการ เพราะบางทีสิ่งที่เราต้องการมันก็เฉพาะเจาะจงจริงๆ” (U6)

๖) สารสังเขป

สารสังเขป คือ การพรรณนาสั้นๆ เกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง เพื่อประโยชน์แก่ผู้ใช้ข้อมูลให้ทราบเนื้อหาคร่าวๆ เกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง เช่น ภาพอยู่ที่ไหน เนื้อหาเกี่ยวกับอะไร ศิลปะแบบไหน มีความสำคัญอย่างไร มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจอย่างไร เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้ข้อมูลประเมินได้ว่าเป็นลักษณะของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ต้องการหรือไม่ จากการสัมภาษณ์ภัณฑารักษ์ปฏิบัติ การได้อธิบายว่า “ตอนค้นหาข้อมูลส่วนใหญ่ที่มีประโยชน์มากคือข้อมูลที่ได้จากกรมศิลปากร มันจะมีบางแห่งที่เขาจะใส่ข้อมูลที่หลายๆ ของวัดเอาไว้ พวกที่ตั้ง ประวัติย่อ รูปแบบศิลปกรรมอายุสมัย ก็เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่เป็นประโยชน์ แล้วก็เอาไปใช้ได้ทันที” (U8)

จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลทั้ง ๑๕ คน รายการข้อมูลหรือคุณลักษณะของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบค้นและควรมีในเครื่องมือช่วยค้น ตามทรงสนะของผู้ใช้ข้อมูลสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓ แสดงรายการคุณลักษณะของภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นประโยชน์ต่อการสืบค้น ตามทรงสนะของผู้ใช้ข้อมูล

องค์ประกอบ	คำอธิบาย
เลขทะเบียน	เลขที่กำหนดขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง เพื่อเป็นตัวแทนของภาพจิตรกรรมฝาผนังของแต่ละวัด
ชื่อวัด	ชื่อวัดที่ตั้งของภาพจิตรกรรมฝาผนัง
เนื้อหาหรือกลุ่มเนื้อหา	กลุ่มเนื้อหาที่ปรากฏในภาพจิตรกรรมฝาผนัง เช่น พุทธศาสนา คติชน
ยุคสมัย	ช่วงอายุหรือยุคสมัยที่สันนิษฐานว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังถูกสร้างขึ้น
เทคนิคช่าง	วิธีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ที่วาดด้วยเรื่องของเส้น สี และเทคนิคพิเศษอื่นๆ
สารสังเขป	ข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังโดยสรุป

๒. ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อเครื่องมือช่วยค้นข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง

จากการวิเคราะห์ผลการการสัมภาษณ์ในประเด็นความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อเครื่องมือช่วยค้นข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังของผู้ใช้ข้อมูลทั้ง ๑๕ คน สรุปได้ ๒ ประเด็น ดังนี้

๑) การสืบค้น (Searching)

ผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความสะดวกในการสืบค้น และการแสดงผลของข้อมูล โดยต้องการให้ข้อมูลนั้นสามารถสืบค้นได้ง่าย (Basic Search) มีลักษณะเหมือนกับ Search engine คือ มีช่องค้นหาแบบง่าย แต่เชื่อมโยงไปยังข้อมูลที่ต้องการได้

จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นและเสนอทัศนคติที่เป็นไปในทางที่ดีเกี่ยวกับเครื่องมือช่วยค้นภาพจิตรกรรมฝาผนังหากมีการจัดเก็บให้อยู่ในรูปดิจิทัล ซึ่งผู้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่มองว่าจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวผู้ใช้ข้อมูลและต่อการบริหารจัดการของหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ ซึ่งผู้ใช้ข้อมูลหลายท่านให้ข้อมูลที่ตรงกันว่า ปัจจุบันภาพจิตรกรรมฝาผนังเริ่มเลือนราง ในหลายแห่งลบเลือนจนไม่สามารถมองเห็นได้ ถึงแม้ว่าจะมีการขึ้นทะเบียน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ภาพเหล่านั้นจะคงอยู่ถาวร อย่างไรก็ตามภาพจิตรกรรมฝาผนังเหล่านั้นก็ต้องลบเลือนไป ไม่ว่าจะด้วยกาลเวลา ภัยธรรมชาติ หรือเหตุการณ์ไม่คาดฝันต่างๆ ที่เป็นสาเหตุให้ภาพจิตรกรรมสูญสลายไป ดังนั้น การอนุรักษ์ด้วยการเปลี่ยนภาพจิตรกรรมฝาผนังให้อยู่ในรูปดิจิทัล และมีการเก็บข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้อง บรรยายให้เห็นคุณลักษณะของทรัพยากร เป็นแนวทางที่ช่วยอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังอีกทางหนึ่ง

๒) การแสดงผล (Displaying)

การแสดงผลของข้อมูลจะต้องประกอบด้วยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับภาพจิตรกรรมฝาผนังพร้อมทั้งภาพประกอบที่มีคุณภาพชัดเจนเสมือนจริง เพราะเมื่อในสถานที่จริงภาพเหล่านั้นสูญหายไป จะยังคงมีหลักฐานสำคัญที่อยู่ในรูปดิจิทัล และการพรรณนาภาพเหล่านั้นไว้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นประโยชน์ในอนาคต

จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ข้อมูล ผู้ใช้ข้อมูลหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับมุมมองของการจัดการภาพจิตรกรรมฝาผนังโดยการนำมาใช้งานผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ผู้ใช้ข้อมูลมีความคิดเห็นที่ตรงกันว่า เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน เป็นการขยายขอบเขตการเข้าถึงข้อมูลความรู้ให้กว้างขวางขึ้นและเป็นการเอื้อให้ผู้ใช้อข้อมูลไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้ข้อมูลกลุ่มใด ก็สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ ดังเช่นผู้ใช้ข้อมูลท่านหนึ่งให้ข้อเสนอแนะว่า “ถ้าเกิดขึ้นจริงจะได้ดีมาก เพราะมันมีประโยชน์ มีคุณค่าทางวิชาการสูงมาก จัดทำให้ครบทุกวัดได้ยิ่งดี ไม่ต้องทำเฉพาะวัดเก่าหรือ เพราะวัดใหม่ปีนี้ อิกยี่สิบสามสิบปีก็คือวัดโบราณของรุ่นลูกหลาน” (U5)

อภิปรายผล

การศึกษาพฤติกรรมความต้องการในการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังของผู้ใช้ข้อมูลสามารถสรุปได้ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดความต้องการสารสนเทศ การแสวงหาสารสนเทศ และการใช้สารสนเทศ ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมสารสนเทศ (Information behavior) ของ Wilson (2000)^๔ ที่พฤติกรรมที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งสารสนเทศหรือช่องทางการรับ สารสนเทศใดๆ อันประกอบไปด้วยความต้องการสารสนเทศ (information need) เป็นจุดเริ่มต้นที่ผลักดันให้ผู้ใช้อข้อมูลแสวงหาสารสนเทศด้วยวิธีการต่างๆ ในกรณีของการศึกษาผู้ใช้ข้อมูลในความต้องการใช้ข้อมูลภาพจิตรกรรม

^๔ Wilson, T.D., “Human information behavior”, *Information Science Research*. 3, 2, (2000), 49-56.

ผาผนัง ส่วนใหญ่เริ่มต้นจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่มีความต้องการใช้สารสนเทศจากการได้รับมอบหมายงานหรือเกิดความสนใจในประเด็นเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมผาผนัง จากนั้นจึงนำไปสู่การแสวงหาสารสนเทศ (Information-seeking Behavior) เป็นการค้นหาสารสนเทศ โดยเริ่มจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่มีความต้องการสารสนเทศอย่างมีวัตถุประสงค์ และได้เข้าถึงแหล่งสารสนเทศต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่คาดว่าจะได้คำตอบ ซึ่งผู้ใช้อินเทอร์เน็ตภาพจิตรกรรมมักจะแสวงหาสารสนเทศจากอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก ก่อนที่จะเจาะลึกไปถึงการเดินทางไปในแหล่งข้อมูล เพื่อศึกษาข้อมูลจากสถานที่จริง หรือติดต่อแหล่งสารสนเทศบุคคลเพื่อสัมภาษณ์ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจากหน่วยงานหรือแม้กระทั่งจากปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าอาวาสวัดหรือบุคคลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมผาผนังได้ ก่อนจะมาถึงขั้นการใช้สารสนเทศ (information use) ซึ่งผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจะนำสารสนเทศมาใช้เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในความต้องการสารสนเทศของตนเอง เช่น เพื่อทำวิทยานิพนธ์ เพื่อทำวิจัย หรือเพื่อศึกษาตามความสนใจ

ซึ่งข้อค้นพบหนึ่งที่ได้จากการวิจัยนี้ คือ ปัจจุบันมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตภาพจิตรกรรมผาผนังทั้งเพื่อการ ศึกษา เพื่อการทำงาน และการใช้งานตามความสนใจของตนเอง ซึ่งผลการศึกษพบว่า ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่ ใช้การสืบค้นข้อมูลผ่าน Search engine เพื่อช่วยในการเชื่อมโยงไปยังแหล่งข้อมูลที่เราคาดว่าจะมีข้อมูลที่ ต้องการ โดยผู้ใช้อินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่ต้องการเครื่องมือช่วยในการสืบค้นด้วยการสืบค้นอย่างง่าย (Simple search) เนื่องจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมักสืบค้นจากจุดเข้าถึงประเภทคำสำคัญ (Keyword) หรือโดยทั่วไปแล้ว จะใช้ชื่อวัดที่ภาพจิตรกรรมผาผนังตั้งอยู่เป็นหลักในการสืบค้น^๙ และผู้ใช้อินเทอร์เน็ตไม่ทราบถึงแหล่งข้อมูล สามารถตอบความต้องการสืบค้นได้โดยตรง ไม่มีฐานข้อมูลที่เป็นที่ทราบโดยทั่วไปว่า หากต้องการข้อมูล ภาพจิตรกรรมผาผนังต้องสืบค้นที่ใด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจุบัน การพัฒนาระบบหรือการสร้างเครื่องมือที่ ช่วยค้นหาภาพจิตรกรรมผาผนังที่อยู่ในรูปดิจิทัล และให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถเข้าถึงได้โดยผ่านระบบ อินเทอร์เน็ต เป็นสิ่งที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปพัฒนาให้เกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยอนุรักษ์ ภาพจิตรกรรมผาผนังให้คงอยู่ ถึงแม้ว่าภาพจิตรกรรมผาผนังในสถานที่จริงจะเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา แต่ภาพที่อยู่ในรูปดิจิทัลตลอดจนข้อมูลการพรรณนาภาพเหล่านั้นจะเป็นประโยชน์และเป็นแหล่งข้อมูล สำคัญให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตและชนรุ่นหลังสามารถศึกษาได้ต่อไปในอนาคต ซึ่งการพัฒนาระบบฐานข้อมูลหรือ ชุดทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัล (Digital collection) ควรพัฒนาโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้อินเทอร์เน็ต เป็นสำคัญ^{๑๐}

^๙ Umasangtongkul, S., "Information retrieval behavior and bibliographic results evaluation, documents derived from searching of users". *Information Technology Journal*, KMUTNB. 1(2), (2005). 51-58.

^{๑๐} Foulonneau, M., & Riley, J. , "Metadata for digital resources : implementation, systems design and interoperability". Oxford: Chandos. (2008).

บรรณานุกรม

- นฤนาถ ไกรนรา. “การสื่อสารแนวคิดการกีฬาผ่านภาพการเล่นในงานจิตรกรรมฝาผนังไทย”. วารสาร
นิเทศศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕) : ๙๗ – ๑๑๐.
- บุรินทร์ เปล่งดีสกุล. “พัฒนานาการของจิตรกรรมฝาผนังอีสาน กรณีศึกษา จังหวัดขอนแก่น จังหวัด
มหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด”. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔.
- วรรณภา ณ สงขลา. “การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง”. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๒๘.
- Foulonneau, M., & Riley, J., “Metadata for digital resources : implementation, systems
design and interoperability”. Oxford : Chandos, 2008.
- Umasangtongkul, S., “Information retrieval behavior and bibliographic results evaluation,
 documents derived from searching of users”. **Information Technology Journal**,
 KMUTNB. 1(2), (2005). 51-58.
- Wilson, T.D., “Human information behavior”. **Information Science Research**. 3, 2, (2000),
 49-56.
- กระทรวงวัฒนธรรม. “กรอบแนวทางและแนวนโยบายการจัดทำงบประมาณรายจ่าย ประจำปี ๒๕๕๙
ของกระทรวงวัฒนธรรม”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.m-culture.go.th/ewtadmin/ewt/plan/files/๗๙๒/๒๙.pdf> [๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐]
- Kando, N., & Adachi, J., “Cultural Heritage Online: Information Access across
Heterogeneous Cultural Heritage in Japan”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.kc.tsukuba.ac.jp/dlkc/e-proceedings/papers/dlkc๐๔pp๑๓๖.pdf>. [20 February 2017]
- Purday, J., “Think culture: Europeana.eu from concept to construction”. [ออนไลน์],
 แหล่งที่มา : <http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/๑๐.๑๑๐๘/๐๒๖๔๐๔๗๐๙๑๑๐๐๔๐๓๙>. [9 February 2017]